

# Er stond een rondeel in onze tuin

door Wim van 't Oever

Tijdens de aanleg van de waterkering bleek dat precies in onze achtertuin de fundamenten van een 'rondeel' zitten. Al lange tijd was er een nis te zien in de stadsmuur met een soort van dichtgemetseld poortje, dat was vrijgekomen toen we het schuurtje hadden afgebroken. Dat was niet nodig, omdat we ook nog een garage hadden. Wat meer tuin was belangrijker, vonden wij.

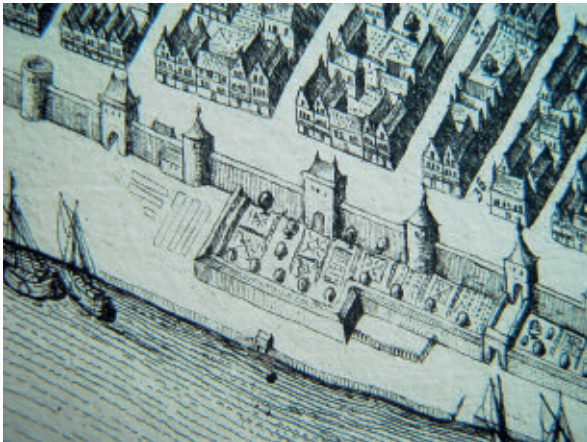
Vijftientig jaar later besloot het Waterschap Groot Salland de oude stadsmuur op te waarden tot waterkering. Boze tongen beweerden dat het een gatenkaas zou worden. De tijd zal het leren.

Toen de kleine graafmachine eind 2002 zijn werk gedaan had, kwamen de fundamenten van een 'rondeel' bloot te liggen. Tijdens die graafwerkzaamheden waren al heel wat grote stenen kogels tevoorschijn gekomen, die we schoonmaakten en droogden. Ze waren er in alle maten. De grootste was 23 cm rond. Maar de meest bijzondere waren wel de drie 'biljartballen': twee witte en een rode! Zouden ze geslingerd zijn of afgeschoten door mortieren (kleine kanonnetjes)?

Nieuwsgierig geworden gingen we zoeken in de *Historische stedenatlas van Nederland*. Hierin vonden we het stadsgezicht van Hogenberg uit 1575, dat ons een beeld gaf van de kade. De stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit 1560 was erg schetsmatig, maar tenslotte waren de plattegronden van Hogenberg uit 1581, van Utenwael uit 1598 en van Blaeu uit ca. 1660 volstrekt duidelijk. Op al deze plattegronden en het stadsgezicht stond ons rondeel dat één van de vele muurtorens in de stadsmuur langs de IJssel bleek te zijn. Wij hadden in onze tuin de fundamenten van zo'n muurtoren gevonden!

## Voorgeschiedenis

Als sluitstuk van het verhogen van dijken na de watersnoodramp van februari 1953 is Kampen aan de beurt: het stuk kade van Bovenhaven tot Buitenhaven. Het hoofdprobleem hierbij is dat deze hele kade hoort bij het beschermd stadsgezicht.



Detail van de plattegrond van Kampen van J. Blaeu, ca. 1660. Rechts de muurtoren waarvan het fundament in de tuin achter IJsselkade 29 is teruggevonden. Bij de muurtoren links een garnizoenshuisje, zoals die thans nog te vinden is achter IJsselkade 27. (Coll. Frans Walkate Archief.)

Het gevaar kwam vroeger niet van de IJssel, maar van de Zuiderzee. Kampen moest beschermd worden aan de westkant. Nog te zien aan de namen Slaper en Dromer achter, of beter, *voor* de Zwartedijk. Maar die tijd is voorbij. Als het smeltwater de Rijn afkomt en de wind uit het noordoosten waait, loopt Kampen gevaar. Bij een dijkdoorbraak zullen grote delen van Kampen en het buitengebied blank komen te staan, zoals bij hoog water halverwege de jaren negentig tot twee keer toe dreigde te gebeuren.

Het Waterschap Groot Salland gaat plannen maken. In totaal 24 mogelijkheden. Men schraapt er 22 als zijnde minder geschikt. Er blijven er uiteindelijk twee over: de 0+-optie en de bewegende versie aan de rand van de kade. Kosten begroot: f 30.000.000,- en f 70.000.000,-

De kadebewoners voeren massaal actie tegen de 0+-optie, want dat betekent immers dat de woningen aan de kade **buitendijks** zullen worden! Uiteindelijk kiest het Waterschap toch voor de eerste: de stadsmuur, of wat er nog van over is, wordt de waterkering.

## Werkplan

Het hele traject wordt verdeeld in stukken. Ruwweg te beginnen bij de Buitenhaven en zo verder in de richting van de Bovenhaven, tegen de stroom in dus.

De Buitenhaven wordt het eerst aangepakt en dan volgt het eerste stukje IJsselkade tot het Van Heutszplein. Hier moet wel een muur direct aan het water komen, omdat achter de huizen geen plaats is voor een waterkering.

Vervolgens en gelijktijdig worden de vele doorgangen van de kade naar de binnenstad voorzien van klepkeringen. En langzaam maar zeker komt de hele exercitie onze kant op.

Eind augustus 2002 is het zover: aannemer Woudenberg gaat beginnen.

### Aanleg waterkering in onze achtertuin

Het blok dat tegelijk aangepakt wordt zijn de nummers 16 t/m 32, tussen Blauwehandpoort en Lampetpoort. Een bijzonder stuk daarin is gelegen achter de nummers 27, 28, 29 en 29a. Oorspronkelijk zijn dat twee huizen geweest, nu echter bewoond door vier gezinnen.

No. 27 en 28 vormden oorspronkelijk één huis. Nog duidelijk te zien aan de vorm van de voordeuren. No. 27 was de hoofdingang van de woning, terwijl de (voor)deur van no. 28 de dienstingang was. Niet zichtbaar van buiten loopt de zolder van no. 27 nog gedeeltelijk over de achterkamer op de eerste verdieping van no. 28.

No. 29 en 29a werden bewoond door de fam. Boele, directeur van de sigarenfabriek, waar Uiltje-sigaren werden gemaakt. Nog steeds te herkennen



Situatietekening omgeving IJsselkade 27 t/m 29a.

In zwart de beschreven stadsmuur.



De tuin achter IJsselkade 29 voor de werkzaamheden. (Deze en volgende foto's: collectie auteur.)

aan het koepeltje op het dak boven de voordeur dat de fam. Boele gebruikte als sterrenwacht. Later is dwars door de gang een muur gezet en kwamen er twee voordeuren. Beter is te spreken van voor-voor-deuren. De echte voordeur zit binnen achter het halletje.

Achter deze huizen is de stadsmuur nog compleet aanwezig, met uitzondering van een deel over de halve breedte van de tuin achter no. 29, onze tuin, ter plaatse van een garage aan de Voorstraat (no. 63). Naast de deur die toegang geeft tot deze garage, zit nog een deur. Deze sluit een smal gan-



De garnizoenshuisjes achter IJsselkade 27.

getje af naar de woningen no. 27 en 28; recht van overpad. Aan het eind splitst dit gangetje zich weer, zodat de bewoners van deze panden een achteruitgang hebben. Aan het eind van het gangetje naar no. 27 staat een bijzonder bouwwerkje tegen de stadsmuur: twee kleine garnizoenshuisjes. Praktisch op instorten, omdat de huidige eigenaar het wilde afbreken. Monumentenzorg stond

dat niet toe, zodat ze nu weer gerenoveerd worden.

Bovenvermelde vier woningen vormen één bouwplaats, slechts te bereiken door de garage.

### Start van de werkzaamheden

Op maandag 26 augustus 2002 worden met de reeds genoemde bewoners afspraken gemaakt, dat de verbouwing die middag zal gaan beginnen. Het zal drie maanden gaan duren. Ik besluit een dagboek aan te leggen. Bovendien ga ik foto's maken van het hele gebeuren, zodat er ook een fotografisch verslag ontstaat. Samen ontstaat er een historisch document, realiseer ik me later.

's Middags om drie uur verschijnen de slopers: ze schrikken! Moet alle klimop over de hele aanwezige stadsmuur verdwijnen? Ja, dat is de bedoeling. Na ruim twee dagen is alle klimop verdwenen. Dan wordt de achterkant

van de garage afgebroken, evenals de tussenmuren tussen no. 29 en 28 en tussen no. 28 en 27. We hebben nog nooit zo'n brede achtertuin gehad! Vervolgens komt er een mini-graafmachine via de garage onze binnentuin binnen rijden en begint te graven. Een viertal kruiwagenjongens voert de aarde af. Na een kleine veertien dagen ontstaat er een sleuf



Het verwijderen van de eikenhouten rioolafvoer in de sleuf achter IJsselkade 28.

van drie meter breed en twee meter diep over de volle lengte langs de stadsmuur. Achter no. 29a moet de sleuf met de hand uitgegraven worden, omdat daar de graafmachine niet kan komen. Dat geldt ook voor de binnenkant van de twee garnizoenshuisjes achter no. 27. Daar ligt de aarde tot halfweg de ramen van de achterkamer!

Op 27 oktober moet de graafmachine proberen om weer over zijn zelf gegraven sleuf te komen onze garage in. Met behulp van twee stevige I-profielen weet de bestuurder het te klaren. Deze profielen blijven liggen, zodat wij weer achteruit kunnen komen.

Recht achter no. 29a en achter no. 28 stoot men op twee oude, eikenhouten rioolafvoeren, compleet met deksel. Later blijkt dat het afvoeren waren voor het hemelwater, dat uit de stad, onder de stadsmuur door, de IJssel in liep. Het heeft nogal wat moeite gekost om deze te verwijderen. Ze moeten tot diep in de stadsmuur zien te komen om de waterafvoer door te zagen. En, dat kan ik verzekeren, het eeuwenoude hout is versteend en ligt onder het grondwater. Pompen en zaagmachine worden te hulp geroepen. De zaagmachine brandt spontaan door.

Een tweede opmerkelijke zaak vinden we achter no. 29, het gedeelte tegen de stadsmuur.

Toen wij er kwamen wonen, hadden wij het schuurtje weggebroken. En het vloertje eronder ook. Nu blijkt, dat wij niet de eersten zijn die dat hebben gedaan. Wij vinden onder elkaar vier verschillende vloertjes terug, onderling met zo'n 15 cm tussenruimte. Bij de vierde kunnen we niet komen, die ligt te diep. Maar de derde blijkt uit vierkante tegels te bestaan van roodbakkende klei. Afgewisseld met grijze natuurstenen tegels tot een vloerpatroon. Wij kunnen er een stuk of tien redden, schoonmaken en langzaam laten drogen.



De verschillende aangetroffen vloertjes, met onderop de rode plavuizen.





De bij de werkzaamheden gevonden kogels en aardewerkscherven, bewaakt door een zelfgemaakte oppasser.

Een derde vondst zijn de reeds eerder genoemde stenen (halve) kogels in verschillende formaten. Ze waren na het afschieten op de grond gespleten. En natuurlijk de scherven van een hoeveelheid aardewerk, geglaazuurd en versierd. Ze liggen nu als herinnering in onze tuin, opnieuw 'in het rond-eel'!

### Het rond-eel

De graafmachine stoot op een gegeven moment op iets steenachtigs. Zorgvuldig graaft hij verder en het blijkt een vlak gedeelte van een fundament te zijn. Ooit steen voor steen gemetseld in lagen die steeds smaller worden, in de vorm van een halve cirkel.

Als de hele cirkel bloot ligt, is het vrijdag, zodat we dus de zaterdag de tijd hebben om alles zorgvuldig op te meten. De muurtoren is aan de binnenzijde 4.94 m. breed. De diepte, gemeten vanaf de stadsmuur tot aan de binnenzijde van de muur van de toren, bedraagt 2.47 m. de muurdikte meegerekend 3.43 m. Het middelpunt van de toren, die als een halve cirkel tegen de stadsmuur stond, ligt precies midden voor de deur naar de garage.



De zuidelijke fundering van de muurtoren wordt door de graafmachine blootgelegd.



De zuidelijke (links) en noordelijke (rechts) fundering van de muurtoren. In het midden de doorgang via de garage naar de Voorstraat. Rechts daarvan nog een deel van de muur die de muurtoren aan de stadszijde afsloot.



De tuin achter IJsselkade 29 na de werkzaamheden, met in de bestrating aangegeven de aangetroffen fundering van de vroegere muurtoren.



Het aanbrengen van betonijzer voor de waterkerende muur, achter in de tuinen van IJsselkade 27-29a.

Dat betekent dat de muurtoren begint bij de buitenmuur van het gangetje naast onze garage tot aan de tussenmuur tussen no. 29 en 29a. Slechts een heel klein gedeelte valt achter de tussenmuur tussen no. 29 en 28. Dat is praktisch onze hele achtertuin. Ineens is ook duidelijk waarom ter hoogte van onze garage geen stadsmuur aanwezig is, namelijk door de aanwezigheid van deze vroegere muurtoren.

Ogenblikkelijk verander ik de herinrichting van onze tuin na de verbouwing. Met deze nieuwe gegevens willen we de vondst van het rondel herkenbaar houden. De plantenbakken worden rond en verdeeld in drie stukken, die aflopen in de richting van de achterkant van onze woning. De

nieuwe bestrating wordt zo aangelegd, dat duidelijk te zien blijft waar de muurtoren oorspronkelijk stond. Tenslotte zou het dichtgemetselde portje achter de waterkering verdwijnen en wij willen dat in de nieuw te metselen muur terug laten komen. En daar waar de toren vast heeft gezeten aan de stadsmuur willen we graag dat de nieuwe muur die verbinding nog duidelijk in beeld zal brengen. Deze hele opzet dienen wij in bij het Waterschap, compleet met werktekening. Het hele plan wordt akkoord bevonden. Sterker nog, door de uitvoerder in z'n geheel ook uitgevoerd. Slechts de bestrating moeten we zelf doen.

### **15 mei 2003**

Negen maanden na het begin van de werkzaamheden vindt de eerste oplevering plaats, een half jaar later dan is afgesproken. Deze vertraging is voornamelijk te wijten aan het feit dat de riolering van dit blok woningen niet te vinden is. Wel het gezamenlijke riool achter de huizen, maar de aansluiting op het hoofdriool blijft onvindbaar. Uiteindelijk gaat men maar verder met de werkzaamheden. Dat is maar goed ook, want op 12 november pas wordt de aansluiting gevonden! Recht voor de voordeur van IJsselkade 28.